

tical state, meaning that given the content of certain provisions of a foreign law that the foreign law, which refers to the conflict, rules do not apply.

The author analyzes main methods of establishing of foreign law in the international process of inheritance by the notary, and determines the important role of the Ministry of Justice in ensuring notaries information on foreign law. In the conclusions the author proposes to amend current legislation of Ukraine.

Key words: international hereditary process, notary order, foreign law, application of foreign law, international treaty.

УДК

В. М. ТАРАСЮК,
аспірант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ З РОСІЄЮ

Досліджуються причини «інформаційної окупації» України. Розглядаються шляхи подолання кризи у сфері інформаційної безпеки. Аналізується державна політика України у сфері регулювання інформаційних технологій, а саме здійснення інформаційно-оборонної функції держави.

Ключові слова: державна політика, інформаційні технології, інформаційна безпека, інформаційна окупація, інформаційно-оборонна функція держави.

Тарасюк В. Н. Государственное регулирование информационных технологий в условиях войны с Россией

Исследуются причины «информационной оккупации» Украины. Рассматриваются пути преодоления кризиса в сфере информационной безопасности. Анализируется государственная политика Украины в сфере регулирования информационных технологий, а именно осуществление информационно-оборонительной функции государства.

Ключевые слова: государственная политика, информационные технологии, информационная безопасность, информационная оккупация, информационно-оборонительная функция государства.

Tarasyuk V. State regulation of information technologies in the war with Russia

The reasons of the «informational occupation» of Ukraine. The ways to overcome in the field of information security crisis. We analyze the state policy of Ukraine in the sphere of regulation of information technology, namely the implementation of the information and the defensive functions of the state.

Key words: government policy, information technology, information security, information occupation, information and the defensive function of the state.

Незважаючи на умовну стабілізацію військового протистояння на Донбасі, останнім часом спецслужби повідомляють про виявлення серед мешканців Тореза, Маріуполя і Авдіївки інформаторів російсько-терористичних збройних угруповань. Жителі Донецької області коригували артилерію терористів, повідомляли координати розташування українських військ, передавали терорис-

тичним угрупованням маршрути пересування й чисельність військової техніки ЗСУ¹.

Громадяни України, які діяли в інтересах терористів, проживали на мирній території, отримували пенсії, заробітну плату, користувалися усіма доступними громадянськими правами, але й досі не усвідомили свою національну ідентичність, не стали українцями. Пояснення зрадників свідчать, що вони сумують за СРСР, вважають Росію своєю батьківщиною й не вбачають нічого злочинного у сприянні терористам².

З огляду на зазначені інциденти постає питання щодо причин подібного ставлення жителів східних регіонів України до української держави (нації) й шляхів подолання цієї суспільно-політичної кризи, а саме: національну асиміляцію, культурну інтеграцію й «повернення в лоно України» громадян з-поміж «електорату Партії регіонів».

Досліджуючи цю проблему, насамперед слід враховувати низку факторів, що впливають на формування громадянської свідомості, національної гідності й ідентифікації. Крім соціально-економічних чинників, важливу роль у процесі відновлення та/або формування національної свідомості відіграють медіаактори (ЗМІ, соціальні мережі, Інтернет видання).

Згідно з приписами Закону України «Про інформацію» № 2657-ХІІ засобами масової інформації є засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації (ч. 2 ст. 22). Законодавець не вважає інтернет-видання й соціальні мережі – т. зв. інтернет-ЗМІ засобами масової інформації, хоча їх вплив на формування політичної правосвідомості й національної ідентичності громадянського суспільства не поступається друкованим та аудіовізуальним засобам (телебачення, радіо, газети та журнали). Популярність інтернет-ЗМІ зростає з кожним роком. Сьогодні немає жодного друкованого або аудіовізуального засобу масової інформації, яке б не мало власного акаунта в соцмережах або однойменного веб-сайту.

Можливість створення й використання інтернет-сайтів та акаунтів у соцмережах без висвітлення даних власника, використовуючи псевдоніми або вигадані імена та назви – дає змогу уникати відповідальності за поширення недостовірної й замовної інформації. Прикриваючись історичними українськими назвами й національною символікою, псевдопатріоти, діючи в інтересах російських спецслужб, намагаються формувати відповідну громадську думку³.

Є. Магда зазначає⁴, що в інформаційну епоху оборонна конкурентоспроможність пов'язана з можливостями обробляти інформацію та інтегрувати її у військові операції, таким чином забезпечуючи їх успішність. Характер сучасних і майбутніх війн напружується тенденціями розвитку форм та способів ведення збройної боротьби. Серед них, крім іншого, автор відзначає зростання ролі протидіючого в інформаційній сфері та використання новітніх інформаційних технологій. Зміст сучасної війни полягає в досягненні успіху в збройній боротьбі не через перевагу в чисельності й вогневій могутності військ, а завдяки їх перевазі в інформаційних можливостях.

Починаючи з 2000 р., Доктрина інформаційної безпеки Росії⁵ розглядає інформаційні війни як невід'ємний засіб ведення сучасної війни. Особливі

акценти доктрини зосереджені навколо контрпропаганди та дезінформації. Передбачено створення кіберкомандування – центру координації наступальних кібератак і пропагандистських операцій. Інформаційна війна визначається доктриною як протистояння між двома або більше державами в інформаційному просторі з метою пошкодження інформаційних систем, процесів і ресурсів для підриву політичних, економічних і соціальних систем й впливу на формування свідомості населення для дестабілізації суспільства і держави й примушування держав противника до прийняття рішень в інтересах протидіючої сторони.

Уперше випробувати контрольований медіаресурс як оновлену інформаційну зброю В. Путін вирішив у 2008 р. під час агресії РФ проти Грузії. Ця спроба була обмежено вдалою. Однак Росія відпрацювала механізми координації військових дій та їх інформаційного висвітлення, продукування та вкидання фейків, використання кібератак. Інформаційна складова російсько-грузинської війни 2008 р. показала основні механізми, які РФ надалі використала і в Україні (передусім – на Донбасі): швидке та масштабне наповнення зони бойових дій своїми журналістами (найчастіше – пропагандистами), спроба монополізувати контроль за наданням контенту із зони бойових дій, продукування фейків (які можуть бути досить легко спростовані, однак на це потрібен час), направлення до зон бойових дій російських діячів культури⁶.

Російську пропагандистську машину можна ставити в один ряд зі зброєю масового знищення. Саме з 2008–2009 рр. РФ, намагаючись сформувати необхідний ресурс для інформаційних протиборств і на міжнародній арені, розпочинає процес створення значної кількості міжнародних неурядових фондів, додатково фінансувати іномовлення, сприяти візитам російських експертів/науковців на Захід, застосовувати інституційні механізми співпраці між західними та російськими дослідниками. На період 2008–2009 рр. припадає стрімкий розвиток російського пропагандистського іномовлення, передусім телеканалу RT (скорочено від англ. Russia Today – Росія сьогодні).

Уже у 2008 р. фінансування «Росія сьогодні» збільшилося з 30 млн дол. США до 100 млн дол. США. Останніми роками бюджет телеканалу в середньому становить близько 250 млн дол. США на рік, і видатки на цю діяльність у бюджеті РФ майже не скорочуються навіть в умовах економічної кризи (показово, що так само не скорочуються видатки і на військовий сектор).

«Росія сьогодні»⁷ (RT/Russia Today) – російська державна мережна багатомовна телевізійна компанія, орієнтована на закордонну аудиторію. Створена у 2005 р., фінансується урядом РФ, центральний офіс розташований у Москві. Веде мовлення англійською, арабською, іспанською, російською та німецькою мовами. Позиціонує себе як «альтернатива англо-саксонському глобальному інформаційному простору» або таким новинним каналам, як CNN та BBC. На відміну від радянської практики закордонного мовлення часів «холодної війни» тільки з Москви, «Росія сьогодні» проводить політику відкриття закордонних філіалів і наймання на роботу місцевих журналістів. «Росія сьогодні» налічує у всьому світі близько 2000 співробітників, з яких більша частина — це неросійські журналісти. Зокрема, відомі американські журналісти Макс

Кайзер, Том Хартманн, Ларрі Кінг, також такі особи, як Джуліан Ассанж. Популярність станції значно зросла за останні п'ять років.⁸

Про ефективність роботи Кремля із взяття під контроль медіапростору РФ свідчать і такі дані: за даними опитування Всеросійського центру вивчення громадської думки (рос. – ВЦИОМ), у 2007 р. лише 7 % громадян РФ не довіряли іноземним ЗМІ, а в травні 2015 р. таких уже було майже 50 %. При цьому рівень довіри до центральних телеканалів перевищує 75 %, а у випадку неоднозначного тлумачення тієї чи іншої події більшість довірятиме тому, що буде сказано по телебаченню. За таких умов РФ підійшла до початку гібридної війни з Україною із повністю контрольованим внутрішнім медіапростором, готовими для сприйняття провладних меседжів аудиторіями та підготовленим інструментарієм впливу на міжнародну думку⁹.

Більшість проблем, що накопичилися в інформаційній сфері України, мають системний і хронічний характер, але події та процеси, спричинені російською агресією проти нашої держави, змушують нині терміново шукати шляхів їх вирішення. Інформаційно-медійний характер російської агресії вже станом на 2014 р. повною мірою виявив неприпустимо слабкі позиції України у низці стратегічно важливих аспектів національного розвитку. Зокрема: 1) критична кількість медіа, що, вільно діючи в інформаційному просторі України, порушують її закони та загрожують її національній безпеці; 2) недостатньо захищений від неліцензованих трансляцій вітчизняний телерадіопростір, стабільне технічне покриття якого й досі є значно меншим за територію держави (навіть без урахування окупованих районів); 3) неадекватна вимогам часу система нормативно-проектного та інституційного забезпечення розвитку інформаційної сфери, зокрема, відсутність концептуалізованої державної політики інформаційної безпеки; 4) недостатньо фахова, організована й надто залежна від власників ЗМІ журналістська спільнота; 5) брак дієвих інституцій і механізмів оперативного реагування на інформаційні та інформаційно-психологічні загрози. Факти свідчать, що станом на кінець 2013 р. в Україні практично не було дієвої системи захисту національного медійного і, зокрема, телерадіоінформаційного простору. Існували цілком сприятливі умови для масової та безперешкодної трансляції аудіовізуального продукту, зміст якого прямо порушував законодавство України у сфері інформаційної безпеки. Невдовзі профільні органи з'ясували, що через відсутність в українському законодавстві обмеження на володіння друкованими виданнями суб'єктами інших країн в Україні, починаючи з 1993 р., було створено та зареєстровано понад 30 видань, які у своїй назві використовують слова «Россія», «Русь», «Новороссія». Лише протягом 2014 р. Державна міграційна служба, МЗС, а також органи сектору безпеки і оборони змушені були позбавити акредитації при органах державної влади понад 100 російських ЗМІ й видворити з території держави цілу низку працівників російських медіа за антиукраїнську пропаганду і недотримання журналістських стандартів¹⁰.

Одним із важливих чинників поширення сепаратистських настроїв і ескалації конфлікту на сході стала надмірна олігархізація медіа. У 2013 р. приблизно 75 % телевізійного ринку і ТОП-10 телеканалів належали чотирьом медіа-

групам, власники яких використовували їх здебільшого не як бізнесресурс, а як інструмент політичного та електорального впливу. При цьому (тенденція не подолана й досі) українські мовники масово розміщували російський аудіовізуальний контент, зокрема відверто антиукраїнського змісту. За різними оцінками, у 2013 р. вони витратили на його закупівлю від 65 до 300 млн дол. США¹¹. Крім того, російський продукт без обмежень трансливався в кабельних і супутникових мережах.

Що ж до Донецької та Луганської областей, то тут узагалі склалася специфічна модель медіаспоживання, в якій вплив загальнонаціональних мовників був порівняно незначним, а найвищі рейтинги мали місцеві приватні ТРО і друковані видання, що інформували передусім про актуальні питання регіонального життя. Домінуючі ж позиції посідав медіахолдинг «Медіа група Україна», контрольований Р. Ахметовим, із досить потужним пулом регіональних телеканалів («Донбас», «Канал 34», «Сигма»). Переважно російськомовний і специфічно «домашній» контент цих мовників у поєднанні з великою кількістю російського аудіовізуального продукту, транслиований в ефірі та кабельних і супутникових мережах, безумовно, підготував ґрунт для майбутнього конфлікту. Особливо чітко це проявилось під час Євромайдану.

Сучасний глобальний інформаційний простір є породженням концепції вільних інформаційних потоків, що взяв гору над протилежною концепцією – «національного інформаційного суверенітету». Його криза породжена і спробами РФ зруйнувати «новий світовий порядок» й організувати (реанімувати) світоустрій, де Росія була б одним з центрів сили. *Концепція вільних інформаційних потоків, яка мала забезпечити стабільний і поступальний розвиток суспільств, була використана РФ у деструктивних цілях, дозволивши їй сформувати нову концепцію пропаганди, яку дослідники дедалі частіше називають Пропагандою 2.0.*

Інформаційна складова російської агресії багато в чому виявилася успішною через цілу низку системних проблем українського медіапростору. На підготовчому етапі агресії РФ здійснювала масштабну інформаційну підготовку населення України, використовуючи всі можливі канали донесення інформації: традиційні та електронні ЗМІ, соціальні мережі, книги, телесеріали, фільми, псевдонаукові дослідження тощо. Під час анексії Криму контентний супровід здійснювали провідні російські інформаційні агентства, федеральні телеканали, а також проросійські агенти впливу по всій Україні. Крім того, чинився активний тиск на інформаційну інфраструктуру півострова, включно із захопленням інфраструктури, що забезпечує ретрансляцію теле- та радіосигналу.

Майже аналогічною була діяльність РФ під час агресії на сході України, де, починаючи вже із середини літа 2014 р., «ДНР» та «ЛНР» почали перетворювати інформаційний простір підконтрольних їм територій на «інформаційне гетто». При цьому всі ключові рішення щодо функціонування інформаційного простору окупованих територій повністю контролюються російськими фахівцями. У зоні проведення АТО противник активно застосовує методи інформаційно-психологічного тиску на особовий склад ЗСУ. Дедалі активніше засто-

совуються кібератаки як засіб досягнення загальних цілей агресора. Стратегічною метою інформаційної діяльності супротивника залишається масштабна дестабілізація держави¹².

На окупованих і неконтрольованих територіях окупаційний режим формує жорстко контрольований інформаційний простір, а всі спроби української сторони забезпечити там свою інформаційну присутність є лише обмежено успішними. Фактично маємо справу з «інформаційною окупацією» з боку Росії анексованих та тимчасово непідконтрольних українських територій.

Станом на 2016 р. громадяни, які проживають в ОРДЛО, в своїй масі взагалі не схильні довіряти ані російським, ані українським медіа¹³. Цілком очевидно, що для їх повноцінної інформаційно-психологічної реінтеграції до загальноукраїнського життя потрібна спеціальна довгострокова медійна та комунікативна стратегія, що базується на максимально повній та диверсифікованій інформації про цільову аудиторію.

Не потребує доведення той факт, що інформаційні пропагандистські технології являють собою не меншу загрозу, ніж тероризм, партизанські способи ведення війни чи застосування саморобних вибухових пристроїв. Ці виклики вимагають від інституту державної влади впровадження інформаційно-оборонних функцій. Впровадження державної політики з регулювання інформаційних технологій не обмежується прийняттям тих чи інших нормативно-правових актів. Політика держави в сфері інформації, інформаційних технологій, інформаційної безпеки насамперед реалізовується шляхом формулювання відповідних державних програм, стратегій, концепцій, які формують діяльність суб'єктів інформаційного ринку.

Формулюючи державну політику в інформаційно-оборонній сфері, слід дослідити й урахувати зарубіжний досвід. Щодо інтеграції жителів Донбасу війсьним є досвід Німеччини, яка після падіння Берлінської стіни сприяла возз'єднанню Німеччини шляхом реалізації культурно-просвітницьких проєктів. Цінним є досвід країн Балтії у частині сприяння книговидавництву, періодиці, створенню культурно-просвітницьких програм на радіо та телебаченні національною мовою. Усунення впливу власників медіа на редакційну політику шляхом впровадження редакційних статутів та Національної ради редакторів, або інституту DSMA-повідомлень¹⁴ (англ. – Defence and Security Media Advisory – обов'язок редакторів не оприлюднювати інформацію, яка може зашкодити національній безпеці) як це реалізовано у Великій Британії. Мінімізати впливу олігархів на медіа та розвиток медіаринку можливі шляхом впровадження державної фінансової підтримки ЗМІ відповідно до досвіду Франції. Досвід Польщі буде корисним щодо реалізації державних програм фінансування (грантів) для створення інтерактивних ресурсів історично-просвітницького спрямування.

Поряд з цим зарубіжних студентів, що навчаються в Україні, потрібно навчати українській, а не російській мові, як це досі практикується. Також державі варто звернути увагу на впровадження патріотичного виховання у школі та освіти у вищах і започаткування соціально-просвітницьких проєктів з метою політико-правової підготовки майбутнього виборця, формування цінності голо-

су тощо. З огляду на висвітлені проблеми навколо інтернет-ресурсів неабияке значення має обов'язкове відкриття реєстрів власників інтернет-сайтів та блогів – це сприятиме формуванню інформаційної культури й відповідальності за оприлюднену інформацію. Винятки можуть становити соціальні мережі.

Залишається сподіватися, що державна політика в інформаційно-оборонній сфері буде реалізована у найкоротший термін, а її ефективність буде достатньою, щоб здолати «інформаційну окупацію» України.

1. Офіційний сайт ТСН. Сюжет на каналі 1+1. Торецьк. 25.12.2016 р. URL: <http://tsn.ua/ato/armiya-perevertniv-na-donbasi-vikrili-merezhu-informatoriv-boyovikiv-cherez-yakih-ginuli-lyudi-853610.html>; Маріуполь. 24.01.2017 р. URL: <http://tsn.ua/ukrayina/boyovik-yakiy-navodiv-vorozhi-gradi-na-mariupol-zatrimaniy-404878.html>; Авдіївка. 05.02.2017 р. URL: <http://tsn.ua/ato/v-avdiyivci-viyavili-odnogo-z-naydosvidchenishih-shpiguniv-koreguvalnikiv-boyovikiv-875555.html>. 2. Офіційний сайт ТСН. Сюжет на каналі 1+1. Пояснення затриманих мешканців м. Торецьк. URL: https://www.youtube.com/watch?v=sq9ikY_SoQE. 3. Офіційний сайт ГО «Детектор медіа». Дослідження на тему: Які медіа кого з політиків підтримують. Публікація ««Опасная страна»: як телеканал «Україна» залякує глядачів». URL: http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/monitoring_overview/opasnaya_strana_yak_telekanal_ukraina_zalyakue_glyadachiv/. 4. Магда С. М. Гібридна війна: сутність та структура феномену; 5. Офіційний сайт уряду РФ. Доктрина інформаційної безпеки Росії. URL: <http://www.mid.ru/bdcmp/nsosndoc.nsf/1e5ff0de28fe77fdcc32575d900298676/2deaa9ee15ddd24bc32575d9002c442b!OpenDocument>; Офіційний сайт президента Росії. URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/41460/page/1>. 6. Горбулін В. М. Світова гібридна війна: український фронт: монографія. Ін-т стратегічних досліджень. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/HW_druk_fin+site_changed-6e437.pdf 7. Офіційний сайт «Росія сьогодні». URL: <https://russian.rt.com/about>. 8. Український медіа-ландшафт 2015. URL: http://www.kas.de/wf/doc/kas_43639-1522-13-30.pdf?151209161127 9. Офіційний сайт видання «Голос Америки». Публікація «Russia Today: о журналистике и пропаганде» URL: <http://www.golos-ameriki.ru/a/ukraine-russia-today/1901829.html>, <http://www.zeit.de/politik/ausland/2014-11/rt-deutsch-russland-propaganda-luegen>, <https://www.youtube.com/watch?v=5yhXV5h6L4>, <http://www.kommersant.ru/doc/1858485>, <http://graniru.org/Politics/World/Europe/m.244451.html>, http://www.bbc.com/russian/uk/2015/09/150921_bbc_ofcom_rt_case, <http://ru.telekritika.ua/kontekst/2014-09-03/97644> 10. Горбулін В. М. Згадана праця; 11. Український медіа-ландшафт 2015. URL: http://www.kas.de/wf/doc/kas_43639-1522-13-30.pdf?151209161127 12. Горбулін В. М. Згадана праця; 13. Медіаспоживання та довіра до ЗМІ на Донбасі: дослідження Internews. URL: http://detector.media/infospace/article/113397/mediaspозhivannia_ta_dovira_do_zmi_na_donbasi_doslidzhennia_internews/; Жители Донбасса не верят ни украинскому, ни российскому ТВ. URL: http://bryhynets.com/index.php?nma=news&fla=stat&nums=6719&cat_id=1&page= 14. Офіційний сайт уряду Великобританії. DSMA-повідомлення URL: <http://www.dsma.uk/>

Tarasuk Volodymyr. About the state policy of regulation of information technology in the war with Russia

The reasons and consequences of the «informational occupation» of Ukraine. The ways to overcome in the field of information security crisis. We analyze the state policy of Ukraine in the sphere of regulation of information technology, namely the implementation of the information and the defensive functions of the state.

Does not require proof of the fact that information technology is raising a lesser threat than terrorism, guerrilla warfare or use of improvised explosive devices. These challenges require the government institution implementation of information and defense functions. The implementation of the state policy on regulation of information technology is not limited to the adoption of any other legal acts. State policy in the sphere of information, information technology, information security primarily realized through the formulation of relevant state programs, strategies, concepts that shape the activities of the information market.

Today's global information space is a product of the concept of free flow of information that has prevailed over the opposite concept – "national information sovereignty". His crisis generated and Russian attempts to destroy the "new world order" and organize (revive) world order, where Russia would be one of the centers of power. The concept of free flow of information, which would ensure stable and progressive development of societies, has been used in RF destructive purposes, allowing it to develop a new concept of propaganda that researchers are increasingly called propaganda 2.0.

Key words: government policy, information technology, information security, information occupation, information and the defensive function of the state.

УДК 349.6

А. М. ГУРОВА,
аспірантка Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ВИДОБУВАННЯ ТА ПРИВЛАСНЕННЯ РЕСУРСІВ КОСМОСУ: ПЕРСПЕКТИВА ЧИ АВАНТЮРА*

Дослідження положень космічного, гірничого, екологічного права як України, так і інших провідних космічних держав, міжнародно-правового статусу неюрисдикційних територій та відповідних доктринальних позицій, дало змогу сформулювати у статті пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання видобування та привласнення ресурсів космосу. Також у статті виділені правові інститути, вдосконалення яких необхідне для включення до національного законодавства України положень про видобування та привласнення ресурсів космосу.

Ключові слова: ресурси космосу, привласнення, експлуатація.

Гурова А. М. Законодательное закрепление добычи и присвоения ресурсов космоса: перспектива или авантюра

Исследование положений космического, горного, экологического права как Украины, так и иных ведущих космических государств, международно-правового статуса неюрисдикционных территорий и соответствующих доктринальных позиций, позволило сформулировать в статье предложения по поводу улучшения правового регулирования добычи и присвоения ресурсов космоса. Также в статье выделены правовые институты, усовершенствование которых необходимо для включения в национальное законодательство Украины положений о добыче и присвоении ресурсов космоса.

* Під поняттям «ресурси космосу» маються на увазі корисні копалини небесних тіл та небіологічні ресурси у відкритому космосі, в тому числі вода та мінерали.